

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KAYGILARI İLE BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Uzm. Psk. Dan. Semanur KAYADİBİ²

Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK³

ÖZET

Bu çalışmada kariyer kaygısı ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve beş faktör kişilik özelliklerinin kariyer kaygısını yordayıcılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, ikisi meslek lisesi diğer ikisi ise anadolu lisesi olan toplam dört farklı lisede 9., 10., 11. ve 12. sınıfa devam etmekte olan 282 öğrenci (127 kız, 155 erkek) oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 14 ile 18 arasında değişmektedir. Araştırmada verilerin toplanması için Kariyer Kaygısı Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu ve Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizi bulgularına göre öğrencilerin kariyer kaygısı ile beş faktör kişilik alt boyutlarından nevroitiklik kişilik özelliği arasında pozitif yönde orta düzey, kariyer kaygısı ile sorumluluk kişilik özelliği ve uyumluluk kişilik özelliği arasında negatif yönde zayıf düzey anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Kariyer kaygısı ile dışa dönüklük ve açıklık kişilik özellikleri arasında ise anlamlı ilişki bulunamamıştır. Yapılan regresyon analizi sonucuna göre öğrencilerin beş faktör kişilik ölçeği alt boyutları olan nevroitiklik ve uyumluluk kişilik özellikleri kariyer kaygısındaki varyansın %19'unu açıklamaktadır. Buna göre kişilik özelliklerinden nevroitiklik kişilik özelliği, kariyer kaygısını pozitif yönde yordarken, uyumluluk kişilik özelliğinin kariyer kaygısını negatif yönde yordamaktadır. Diğer beş faktör kişilik ölçeği alt boyutları olan dışa dönüklük, sorumluluk ve açıklık kişilik özellikleri ise kariyer kaygısını yordamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer Kaygısı, Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Lise Öğrencileri.

¹ Bu makale Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK'ün danışmanlığında Semanur KAYADİBİ tarafından hazırlanmış olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü, semanur.kydb@gmail.com

³ Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, okirdok@gmail.com

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' BIG FIVE PERSONALITY TRAITS AND CAREER ANXIETY

ABSTRACT

In this study, it was aimed to investigate the relationship between career anxiety and five-factor personality traits, and to examine the predictor of career anxiety in five-factor personality traits. The study group of the research consists of 282 students (127 girls, 155 boys) attending 9th, 10th, 11th and 12th grades in four different high schools. The age range of the participants varies between 14 and 18. Career Anxiety Scale, Five Factor Personality Traits Scale and personal information form were used in the study. Pearson Moments Product Correlation and Multiple Regression Analysis were used to analyze the data of the research. According to the findings of the correlation analysis, it was found that there was a moderate positive correlation between students' career anxiety and neuroticism personality trait, and negatively weak level relationship between career anxiety with conscientiousness and agreeableness. No significant relation was found between career anxiety and extroversion and openness personality traits. According to the results of the regression analysis, the five-factor personality characteristics sub-dimensions of neuroticism and compatibility explain 19% of the variance in career anxiety. Accordingly, neuroticism personality trait, which is one of the personality traits, predicts career anxiety positively, while agreeableness predicts the career anxiety of trait personality negatively. Extraversion, conscientiousness and openness personality traits do not predict career anxiety.

Keywords: Career Anxiety, Five-Factor Personality Traits, High School Students.

GİRİŞ

İnsanlar yaşamlarının büyük bir bölümünü çalışarak ve bir mesleği icra ederek geçirir. Yaşamı sürdürme ve ihtiyaçları karşılama zorunluluğu insanları bir iş ve meslek edinerek çalışmaya itmiştir. Yaşamın büyük bir bölümünün çalışarak geçirildiği ve mesleğin insanın ekonomik, sosyal ve psikolojik yaşamını etkilediği düşünüldüğünde, bireylerin kendisine uygun bir mesleği seçmesi daha da önemli bir konu haline gelmektedir. Meslek seçimi anlık verilen bir karar olmayıp, bireyin kariyer gelişim sürecinin bir parçasıdır. İnsan yaşamında yaşanan olayların, meslek ve diğer yaşam rollerinin birbiriyle etkileşimi sonucu oluşan genel örüntü oluşumu kariyer olarak tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2009). Kariyer gelişimi çocukluk yıllarından itibaren başlayan, yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Gottfredson, 2002; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Herr ve Cramer, 1992; Super, 1990).

Kariyer gelişiminde belki de en önemli dönem, bireyin mesleklerle ilgili çevresel araştırmaları yaptığı yeteneklerini, ilgilerini keşfettiği ve sürecin sonunda bir mesleğe karar verdiği lise yıllarıdır. Lise yıllarında ergenler meslek seçimi gibi kritik ve zor bir gelişim göreviyle karşı karşıya kalır (Rowland, 2004).

Bu dönemde birey bir yandan mesleki kimliğini oluştururken, bir yandan da ergenlik döneminin getirdiği fiziksel ve duygusal değişimlere uyum sağlamaya çalışır (Santrock, 2012). Bu dönemde kariyer gelişimini olumsuz etkileyen önemli sorunlardan biri de ergenlerin yaşadığı kariyer kaygısıdır (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipisve Garcia 2005). Kariyer kaygısı, kariyer gelişim süreçleri içerisinde oluşan bireyin mesleki ve akademik geleceğine ilişkin hissettiği başarısızlık korkusu olarak ifade edilir (Vignoli, 2015).

Kaygı genelde henüz gerçekleşmemiş bir durumu, geleceğe yönelik endişe ve gerginliği içerir. Bilinmeyen ve kestirilemeyen bir tehlikeyle karşılaşma düşüncesi kişide huzursuzluk ve gerginlik uyandırır (Cüceloğlu, 1996). Kariyer de birey için geleceğe dair kestirilemez bir süreci ifade ettiği için kaygı uyandırmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre işsizlik oranı %14.7' ye, genç işsizliğinde ise oran %26.1' e yükselmiştir (TÜİK, 2019). Belirsiz ekonomik koşullar, işsizlik durumu ergenleri kaygılandırmakta hatta birçok ergen iş bulamama endişesiyle istedikleri bölümleri ve meslekleri seçememektedir. Bir mesleğe karar verecek olmanın sorumluluğu, özellikle de belirsiz bir iş piyasasında işe yerleşememe ihtimali ergenlerin kariyerlerine ilişkin kaygı yaşamalarına sebep olmaktadır (Vignoli, 2015).

Literatür incelendiğinde kaygı kavramı kariyer kararsızlığı ile ilişkili olduğuna yönelik çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır (Fuqua, Blum ve Hartman, 1987; Fuqua, Newman ve Seaworth, 1988). Kariyer sürecine yönelik kaygının, kendini keşfetme ve kariyer araştırma davranışıyla (Germijs, Verschueren ve Soenens, 2006), kariyer seçiminde netlik ve mesleki kimlikle (Vidal-Brown ve Thompson, 2001), düşük kariyer uyum yetenekleriyle, kariyer danışmanlığını erken sonlandırmayla (Spokane, 1991) ilişkili olduğu yönünde alanyazın bulguları söz konusudur. Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz (2018a), lise 11 ve 12. Sınıf öğrencileriyle yaptıkları kariyer kararsızlığı arttıkça aileden kaynaklı kaygı ve meslek seçiminden kaynaklı kariyer kaygısı puanlarının arttığını gözlemlemişlerdir. Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz (2018b) başka bir çalışmada meslek lisesinde okuyan öğrencilerin kariyer kaygı puanlarını, fen lisesinde okuyan öğrencilerin kariyer kaygı puanlarından daha yüksek bulmuşlardır. Seçmek istediği mesleğe karar veremeyen öğrencilerin kariyer kaygıları karar verenlere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Yüksek başarı algısına sahip olan öğrencilerin düşük ve orta başarı algısına sahip öğrencilere kıyasla kariyer kaygıları daha düşük bulunmuştur. Kariyer kaygısı ile ilgili araştırmalar incelendiğinde kariyer kaygısının daha çok kariyer kararsızlığı, kariyer karar verme güçlüğü gibi kavramlarla ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir (Berger-Gross, Kahn ve Weare, 1983; Campagna ve Curtis, 2007; Corkin, Arbona, Coleman ve Ramirez, 2008; Daniels, Stewart, Stupnisky, Perry ve LoVerso, 2011; Fuqua, Newman ve Seaworth, 1987; Hawkins vd. 1977; Kaplan ve Brown, 1987; Mojgan vd., 2011; Vignoli, 2015).

Ergenlerin kariyer gelişimini etkileyen bir diğer psikolojik faktör bireyin kişilik özellikleridir. Kişiliğin insanın kararları ve seçimleri üzerinde belirleyici rol oynadığı bilinmektedir (Yeşilyaprak, 2011). Kişilik, bütün duygu, düşünce ve davranışlarımızı belirleyen ana çatıdır (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009; Burger, 2006). Kişiliğin nasıl oluştuğuna yönelik çok farklı modeller olmakla birlikte bir çok araştırmacı kişiliğin boyutlandırmasında beş faktör modelini kullanmışlardır (Thomas ve Segal, 2006).

Costa ve McCrea (1992) tarafından ortaya konulan beş faktör kişilik modeline göre kişilik özellikleri beş boyutludur ve tüm kişilik özellikleri bu beş faktörlü ana çatı altında toplanır. Bu boyutlar nevrozizm, dışa dönük, yeniliklere açıklık, uyumluluk ve sorumluluktur. Bu kişilik özelliklerini Antonioni (1998) ise iki uç nokta olarak yeniden ifade etmiş ve sınıflandırmıştır. Bunlar dışa dönüklük-içe dönüklük, uyumluluk-uyumsuzluk, sorumluluk-sorumluzluk, gelişime açıklık-gelişime kapalılık ve duygusal dengesizlik-duygusal denge şeklinde düzenlemiştir. Nevrotizm, duygusal dengesizlik anlamına gelmektedir. Bunun diğer kutbu duygusal denge olarak tanımlanır. Nevrotizm yüksek olan bireyler öfke, kaygı, güvensizlik ve kendine acıma gibi duyguları yaşama eğilimine sahiptir. Dışa dönük kişiliğin sosyal yönünü ifade eder. Dışa dönük boyutu yüksek olan bireyler sosyal, eğlenceyi seven, girişken, konuşkan eğilimli bireylerdir. Yeniliklere açıklık, yeni deneyimlere açık olmayı ifade eder. Yeniliklere açıklık özelliği yüksek bireyler gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahiptir. Uyumluluk, bireylerin içsel yönelimleriyle ilgilidir. Uyumluluğu yüksek olan bireyler yardımsever, nazik, iş birliğine yatkın, güvenilir bireyler olduğu söylenebilir. Sorumluluk ise içsel motivasyonu ifade eder. Sorumluluğu yüksek bireyler düzenli, planlı öz disiplinli ve başarı yönelimli bireylerdir (Burger, 2006; Costa, McCrea ve Dye, 1991; Çivitçi ve Arıcıoğlu, 2012; Pişkin, 2012). Beş faktör kişilik modeli farklı kültürlerde aynı yapıda olduğu çalışmalarla doğrulanmıştır (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002).

Kişiliğin birçok yönü kariyer gelişimiyle de yakından ilgilidir. Bireylerin kariyerinin temel taşları, onun kişiliği tarafından belirlenmektedir. Bireyin kariyer araştırmaları, meslek seçimi, kariyer kararları ve kariyer değişiklikleri de onun kişilik özelliklerinden etkilenmektedir (Yeşilyaprak, 2011). Atli (2017) lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özelliklerinin mesleki uygunluklarını yordadığını bulmuştur. Ahmetoğulları ve Güneş (2017) meslek yüksek okulu öğrencileriyle yapmış oldukları araştırmalarında bireylerin kişilik özellikleri ile mesleğin geleceğine bakış açıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuşlardır. Kırdök ve Kayadibi (2018) lise öğrencileriyle yapmış oldukları araştırmalarında nevrozizm kişilik özelliğinin mesleki kararsızlığı yordadığını bulmuşlardır. Dışa dönüklük ve sorumluluk kişilik özelliklerinin ise mesleki kararsızlıkla negatif ilişkili bulunmuştur. Alanyazında kişilik özelliklerinin kariyer ve iş yaşamını etkilediğine yönelik pek çok araştırmaya rastlanmaktadır (Ahmetoğulları ve Güneş, 2017; Demirci, 2003; Ehrhart ve Makransky, 2007; Greenberg ve Baron, 1997; Gökdeniz ve Merdan, 2011; Parlak ve Sazkaya, 2013; Skibba, 2002; Taştumur, 2018; Yelboğa, 2006). Bu anlamda bireylerin meslek seçim sürecini ve kariyer gelişimini olumsuz etkilediği bilinen kariyer kaygısı kavramının da kişilik özellikleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Kariyer kaygısı gibi bireyin kariyer gelişimini olumsuz etkileyen bir sorunun araştırılması, bu kavram ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin ortaya konulması, kariyer kaygısı yaşayan bireylere yönelik geliştirilecek olan çalışmalara ve aynı zamanda alan yazına katkı sağlayacaktır.

Bununla birlikte literatürde kişilik özellikleri ile kariyer kaygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın sonuçlarının kariyer kaygısı konusunu araştırarak araştırmacılara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Ayrıca kariyer kaygısını incelemeye yönelik araştırmaların daha çok üniversite öğrencilerini kapsaması bu çalışmanın lise öğrencilerinin kariyer kaygısını belirlemeye yönelik olması da çalışmayı daha da önemli kılmaktadır.

Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki ve beş faktör kişilik özelliklerinin kariyer kaygısını yordayıcılığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de ve dünyada kariyer kaygısı ile ilgili araştırmaların sınırlı olduğu göze çarpmaktadır (Nalbantoğlu-Yılmaz, Çetin-Gündüz, 2018a; Nalbantoğlu-Yılmaz, Çetin-Gündüz, 2018b; Okutan ve Akbaş, 2019). Bu araştırmanın bulgularının literatüre katkı sağlayacağı ve sonuçlarıyla sonraki araştırmacılara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir. Ayrıca literatürde kişilik özellikleri ile kariyer kaygısının birlikte incelendiği başka bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Lisede öğrenim görmekte olan öğrenciler ile yapılan bu çalışma Türkiye’de yapılan ilk çalışma olma önemini de taşımaktadır. Bunun yanı sıra bu kavramla ilgili yapılan araştırmaların daha çok üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olması lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının araştırılması açısından da önem arz etmektedir.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli ve Deseni

Bu araştırmada lise öğrencilerinin kariyer kaygıları ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi açıklamak, beş faktör kişilik özelliklerinin kariyer kaygısını yordayıcılığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli betimsel ve ilişkisel tarama araştırmasıdır.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Adana ili merkez ilçesinde bulunan 2 meslek lisesi ve 2 anadolu lisesinde okuyan toplam 282 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenciler seçkisiz (random) olarak belirlenmiştir. Ölçek uygulama çalışmaları sırasında 335 öğrenciden veri toplanmıştır ancak veriler toplandıktan sonra araştırmacı tarafından yapılan kontrol işlemleri sırasında eksik ya da hatalı doldurulmuş 53 veri seti değerlendirilmeye alınmamıştır. Bu bağlamda analizler 282 gözleme sahip veri setinde gerçekleştirilmiştir. Örneklemde yer alan öğrencilerin 127’si (%45) kadın, 155’i (%55) erkektir. Öğrenciler 14-18 yaş aralığında olup yaş ortalamaları 16.09 olup, standart sapması 1.08’ dir.

Tablo 1: Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Cinsiyet, Devam Ettikleri Okul ve Sınıf Dağılımı ile Yüzdeler Değerleri

	Değişken	N	%
Cinsiyet	Kadın	127	45
	Erkek	155	55
Okul Türü	AL	189	66.8
	MTAL	93	32.9
ABD	Düşük	45	16.0
	Orta	176	64.2
	Yüksek	61	19.9
AGD	Düşük	43	15.2
	Orta	195	69.1
	Yüksek	44	15.6

AL: Anadolu Lisesi, MTAL: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, ABD: Algılanan Başarı Durumu, AGD: Algılanan Gelir Durumu

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çalışma grubunun cinsiyet dağılımı incelendiğinde %45’inin kadın (n= 127), %55’inin erkek (n= 155) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin devam ettikleri okul türlerine göre dağılımları incelendiğinde öğrencilerin %66.8’inin anadolu lisesi (n=189), %32.9’unun ise (n=93) mesleki ve teknik anadolu lisesinde öğrenim görmektedir.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun şekilde verileri toplamak maksadıyla araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, kariyer kaygısı ölçeği ve beş faktör kişilik özellikleri ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, okul türü, algılanan başarı durumları ve algılanan gelir durumlarına ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır.

Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ): Çetin-Gündüz ve Nalbantoğlu-Yılmaz (2016) tarafından geliştirilen kariyer kaygısı ölçeği 14 maddeden oluşmaktadır. Aile etkisine yönelik kariyer kaygısı (5) ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı (9) olmak üzere iki alt boyuta sahiptir. 5’li Likert tipinde hazırlanmıştır. Katılımcıların ölçek maddelerine katılma durumları “(5) Tamamen Katılıyorum”, “(1) Hiç Katılmıyorum” şeklinde sıralanmıştır. Ölçekten alınan puanların yüksekliği kariyer kaygısının yüksekliğini ifade etmektedir. Ölçeğin toplam puanlarından alınabilecek en az puan 14, en fazla puan 70’dir.

Ölçeğin Doğrulayıcı faktör analizi yapılarak elde edilmiş uyum indekslerinden almış oldukları puanlar $x_2/sd=2.518$, $RMSEA=0.067$, $CFI=0.95$, $NFI=0.92$, $NNFI=0.94$, $GFI=0.92$ ve $AGFI=0.90$ olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alfa değerleri aile etkisine yönelik kariyer kaygısında 0.742, meslek seçimine yönelik kariyer kaygısında 0.797 bulunmuştur (Çetin-Gündüz ve Nalbantoğlu-Yılmaz, 2016). Bu araştırmada ise KKÖ' nün toplam puanları üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma için kullanılan çalışma grubu verilerinde ölçeğin Cronbach Alpha değeri .90 olarak bulunmuştur.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği (BFKÖ): Ölçek Benet-Martinez ve John (1998) tarafından Beş Faktör Kişilik Envanteri (The Big Five Inventory) adıyla geliştirilmiştir. Ölçek 44 maddeden oluşmaktadır. Ölçek adından da anlaşıldığı üzere kişiliği beş alt boyutta ölçmektedir. Bu alt boyutlar dışa dönüklük, nevrotiliklik, uyumluluk sorumluluk ve yeniliğe açıklıktır. Ölçek 5' li Likert tipinde hazırlanmıştır. Katılımcıların maddeye katılma dereceleri "(1) Kesinlikle Katılmıyorum", "(5) Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde düzenlenmiştir. Ölçekte bulunan maddelerin 8 tanesi dışa dönüklük, 8 tanesi nevrotiliklik (duygusal dengesizlik) boyutunu, 9 tanesi uyumluluk, 9 tanesi sorumluluk, 10 tanesi ise yeniliğe açıklık boyutunu ölçmektedir. Ölçekte 2, 6, 8, 9, 12, 18, 21, 23, 24, 27, 31, 34, 35, 37, 41 maddeleri tersten puanlanmaktadır. Her bir ölçekten alınabilecek puanlar 8 ile 50 arasında değişmektedir, alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği, bireyin o alt ölçeğin ölçtüğü kişilik özelliğini yüksek düzeyde taşıdığını ifade etmektedir.

Türkçeye uyarlama çalışmaları ise bireylerin kendilerini tanımlama profilleri üzerine 56 ülkede yapılan çalışmalar sırasında Türkiye bölümünü Somer vd. (2005) yapmışlardır. Buna göre ölçeğin güvenilirlik değerleri .64 ile .77 arasında değişmektedir. Yapılan başka bir çalışmada ise ölçeğin güvenilirlik değerleri .60 ile .79 arasında bulunmuştur (Beder, 2015). Korkmaz, Somer ve Güngör (2013) ölçeğin ergen örnekleme üzerinde yapı geçerliğini incelemişler ve ölçeğin yapısının ergenlere de uygun olduğunu belirlemişlerdir ($SB \Delta c^2 (13)=15.82$ ve $\Delta CFI=0$ ve $RMSEA .079$). Bu araştırma için kullanılan çalışma grubu verilerinde ölçeğin Cronbach Alpha değeri dışa dönüklük için .90, nevrotiliklik için .78, uyumluluk için .76, sorumluluk için .75 ve yeniliğe açıklık için ise .75 olarak bulunmuştur.

1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama işlemi için öncelikle Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığı ile Üniversite Etik Kurulundan etik izin ve Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma için gerekli resmi izinler alınmıştır. İzin işlemlerinden sonra araştırma için merkez ilçesinden dört ortaöğretim okulunda öğrenim görmekte olan toplamda 335 öğrenciden toplanmıştır. Daha sonrasında veri setlerinin kontrol işlemi sırasında 53 öğrencinin verileri eksik ve hatalı işaretlemesinden dolayı bu veri setleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. 282 öğrenciye ait veriler değerlendirmeye alınmıştır. Veri toplama işlemi sınıf ortamında, bir ders saati (40 dakika) süresinde, gruplar halinde, araştırmacı tarafından standart yönergeler katılımcılara açıklandıktan sonra ölçeklerin uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler bilimsel araştırmalar etik ilkeleri gözetilerek, katılımcıların gönüllü katılımlarıyla toplanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılacak olan regresyon analizi öncesinde veriler uç değerler ve normallik varsayımları açısından incelenmiştir. Veri setinde yer alan değişkenlere ilişkin frekans analizi yapılmıştır. Uç değerlerin incelenmesi için z puanları hesaplanmıştır buna göre değerlendirme dışı bırakılan veri olmamıştır. Bu bağlamda analizler 282 veri setinde gerçekleştirilmiştir KKÖ' nün toplam puanlarının normalliği, verilerin dağılımına ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. Ölçeklere ait basıklık ve çarpıklık değerlerinin [-1, +1] aralığında yer aldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında araştırma değişkenleri verileriyle oluşturulan histogram ve dağılım eğrilerinin normale yakın dağılım gösterdiği görülmüştür. Normallik ölçütü incelendikten sonra lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin ortaya konması için Pearson Korelasyon katsayısı, kişilik özelliklerinin kariyer kararsızlığını yordayıp yordamadığının ortaya konması için ise çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Yapılan istatistiklerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir. Araştırma verilerinin analiz edilmesinde SPSS. 20 istatistik programı kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular sırasıyla aşağıda sunulmuştur. Lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ve kişilik özellikleri puanlarına ilişkin betimsel istatistik değerleri Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2: Lise Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Kariyer Kaygısı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişken	N	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık
1- Kariyer Kaygısı	282	35.27	11.37	.391	-.085
2- Dışa dönüklük	282	25.87	5.81	.154	-.238
3- Nevrotiklik	282	26.35	5.48	.081	-.254
4- Uyumluluk	282	33.22	5.55	-.279	-.158
5- Sorumluluk	282	31.03	5.18	-.358	.301
6- Açıklık	282	35.14	5.77	-.151	-.061

Tablo 2'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin kariyer kararsızlığı puan ortalaması 35.27'dir (Ss=11.37). Öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip kişilik özelliği açıklık (x=35.14, Ss=5.77) iken, en düşük puan ortalamasını ise dışa dönüklük kişilik özelliği (x=25.87, Ss=5.81) olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin Kariyer Kaygısı Ölçeği toplam puanı ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği alt boyut puanları arasındaki pearson momentler çarpım korelasyon değerleri Tablo 3' de sunulmuştur.

Tablo 3: Lise Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Kariyer Kaygısı Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişken	1	2	3	4	5	6
1- Kariyer Kaygısı	-					
2- Dışa dönüklük	-.10	-				
3- Nevrotiklik	.41**	-.17**	-			
4- Uyumluluk	-.20**	.14*	-.04	-		
5- Sorumluluk	-.21**	.25**	-.17**	.47**	-	
6- Açıklık	-.02	.43**	.05	.36**	.48**	-

**p<.01, *p<.05, N= 282

Tablo 3'te görüldüğü gibi lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ölçeği toplam puanları ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği, nevroitiklik alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişki ($r=.41$; $p<.01$) bulunmuştur. Uyumluluk ($r=-.20$; $p<.01$) ve sorumluluk alt boyut puanları ($r=-.21$; $p<.01$) arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özelliklerinin, kariyer kaygısı toplam puanlarını yordayıcı gücünü incelemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır, sonuçlar Tablo 4' te sunulmuştur.

Tablo 4: Lise Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kariyer Kaygısı Toplam Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SH _B	β	t	p	R	ΔR^2	F
Sabit	28.521	6,035		4,726	.000	.45	.19	14.158**
Dışa dönüklük	-.051	.119	-.026	-.432	.666			
Nevrotiklik	.774	.117	.373	6.621	.000			
Uyumluluk	-.320	.126	-.156	-2.531	.012			
Sorumluluk	-.223	.148	-.101	-1.509	.132			
Açıklık	.149	.134	.075	1.107	.269			

**p<.01

Tablo 4 incelendiğinde lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri ile kariyer kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki ($R=.45$, $\Delta R^2=.19$) olduğu gözlemlenmiştir ($F=14.158$, $p<.01$). Lise öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri kariyer kaygısındaki değişimin %19' unu açıklamaktadır. Kariyer kaygısının en önemli yordayıcısı nevroitik ($\beta=.373$, $t=6.621$, $p<.001$) kişilik özelliğidir. Diğer yordayıcısı ise uyumluluktur ($\beta=-.156$, $t=-2.531$, $p<.05$)

3. TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın ilk amacı lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ölçeği toplam puanları ile beş faktör kişilik özellikleri ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının araştırılmasıdır. Elde edilen bulgulara göre bireylerin beş faktör kişilik özellikleri alt boyutları olan, nevroitiklik, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özellikleri ile kariyer kaygısı ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre nevroitiklik kişilik özelliği kariyer kaygısıyla orta düzey pozitif ilişkili, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özellikleri ise düşük düzeyde negatif ilişkili bulunmuştur. Dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özellikleri ile kariyer kaygısı arasında ise ilişki bulunmamıştır. Araştırmanın ikinci amacı lise öğrencilerinin kariyer kaygısı toplam puanlarının beş faktör kişilik özellikleri alt boyut puanları tarafından yordanıp yordanmadığının araştırılmasıdır. Yapılan regresyon analizi sonucuna göre beş faktör kişilik özellikleri alt boyutları olan nevroitiklik ve uyumluluk kişilik özelliği, lise öğrencilerinin kariyer kaygısını %19 düzeyinde açıklamaktadır. Buna göre kişilik özelliklerinden nevroitiklik kişilik özelliği kariyer kaygısını pozitif yönde yordarken, uyumluluk kişilik özelliği kariyer kaygısını pozitif yönde yordamaktadır. Dışa dönüklük, sorumluluk ve açıklık kişilik özellikleri ise kariyer kaygısını yordamamaktadır.

Bireylerin kariyerleriyle ilgili belirsizlik yaşadıklarında, sıklıkla yaşadıkları duygunun endişe/kaygı olduğu bunun da kariyer kaygısına yol açtığı bilinmektedir (Vignoli, 2015). Nitekim, kariyer kararsızlığı ve kariyer kaygısını inceleyen araştırmalara bakıldığında (Corkin vd., 2008; Fuqua vd., 1987; Mojgan vd. 2011; Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz, 2018; Fuqua, Newman ve Seaworth, 1988; Öztemel, 2013) bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu hatta kariyer kararsızlığının kariyer kaygısının yordayıcısı olduğu görülmektedir. Nalbantoğlu-Yılmaz ve Çetin-Gündüz (2018) mesleki kararsızlık ile meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı .63 oranında ilişkili olduğunu, mesleki kararsızlığın .40 oranında meslek seçimine yönelik kariyer kaygısını yordadığını belirtmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu çalışmayla aynı konuda yapılan çalışmalara rastlanmaması, kariyer kararsızlığı ile kaygı arasında var olduğu düşünülen döngüsel ilişki sebebiyle mesleki karar veya kararsızlık kavramı ile ilgili araştırma sonuçlarından faydalanılmıştır. Örneğin, Kırdök ve Kayadibi (2018) lise öğrencileriyle yapmış oldukları araştırmalarında nevroitiklik kişilik özelliğinin mesleki kararsızlığı pozitif yönde yordadığını bulmuşlardır. Mesleki kararsızlığın kariyer kaygısı ile pozitif ilişkili olduğuna yönelik pek çok çalışma bulgusu düşünüldüğünde, bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Atli (2017), lise öğrencileriyle yapmış olduğu araştırmasında öğrencilerin beş faktör kişilik özelliklerinin mesleki olgunluklarını yordadığını bulmuştur.

Yapılan çalışmada bireyin bulunduğu gelişim dönemine ait mesleki görevleri yapabildiği anlamına gelen mesleki olgunluğun en önemli yordayıcısının nevroitiklik kişilik özelliği olduğu ve mesleki olgunluğu negatif yönde yordadığı belirtilmiştir. Kariyer kaygısı yaşayan bireylerin kariyer gelişimleriyle ilgili görevleri yerine getirmede sorunlar yaşayacağı dolayısıyla kariyer olgunluklarının düşük düzeyde olabilmesi sözkonusudur.

Mesleki olgunluk, kariyer gelişiminde birey açısından olumlu bir durumu, kariyer kaygısı ise olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Dolayısıyla nevrozluğun kariyer olgunluğunu negatif yordarken, kariyer kaygısını pozitif yönde yordaması beklenen bir durumdur. Belli kişilik özelliklerine sahip bireyler kaygı yaşamaya diğerlerinden daha çok yatkın, belli kişilik özellikleri ise kaygı yaşamaktan daha uzaktır. Nevrotik bireylerin genel olarak duygularını düzenleme konusunda güçlük yaşayan bireyler olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kariyerleriyle ilgili bir tehdit durumunu algıladıklarında ya da zorluklarla karşılaştıklarında bu durum kaygı, tedirginlik, panik duyguları yaşamalarına ve karar alma süreçlerini olumsuz etkilemesine sebep olmaktadır (Somer vd., 2002). Bu sebeple nevrozlu bireylerin kariyer kararsızlığını diğer bireylere oranla daha fazla yaşamaları ve bunun süreç içerisinde çözümlenmediğinde kariyer kaygısına dönüşmesi ön görülebilecek bir durumdur.

Araştırma sonucunda uyumluluk kişilik özelliğinin kariyer kaygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Beş faktör kişilik modeline göre uyumluluk kişilik özelliğine sahip kişiler genel olarak insan ilişkilerinde ılımlı, iş birliğine yatkın, karşısındaki insanların beklentilerini anlayan, yumuşak başlı ve itaatkar kişilerdir (Tozkoparan, 2013). Uyumlu kişilerin ılımlı ve itaatkar kişilik yapıları sebebiyle mesleki karar verme sürecinde ailelerinin, akran çevresinin ya da öğretmenlerinin yönlendirmesine açık hale gelmesi, kariyer kararlarını netleştirmesine ve bunun sonucunda daha az kariyer kaygısı yaşamalarına sebep olmuş olabilir. Jin, Watkins, ve Yuen (2009) Çinli örneklem üzerinde yaptığı çalışmada uyumluluğun kariyer kararının önemli bir yordayıcısı olduğu ve kariyer kararı vermeyi pozitif yönde yordadığını belirtmiştir. Lounsbury ve diğerleri (1999), üniversite öğrencilerinin uyumluluk kişilik özelliğinin kariyer kararıyla pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur. Çalışmalar aynı konuyu içermekle birlikte çıkan sonuçların beznerlik gösterdiği görülmektedir. Bireylerin uyumluluk düzeylerinin yükselmesinin onların karar verme süreçlerine olumlu etkilendiği ve dolayısıyla daha az kariyer kaygı yaşamalarına yol açtığı söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre sorumluluk kişilik özelliğinin kariyer kaygısı ile negatif ilişkili olduğu fakat kariyer kaygısını yordamadığı bulunmuştur. Sorumluluk kişilik özelliği baskın olan bireyler öz disipline sahip, görev bilinci yüksek, üretme çabası içinde olan kararlı bireylerdir (McCrae ve Costa, 2003). Lounsbury ve diğerleri (1999), sorumluluk kişilik özelliklerinin kariyer kararıyla pozitif ilişkili, Kırdök ve Kayadibi (2018) mesleki kararsızlıkla negatif ilişkili, Lounsbury ve diğerleri (2005) kariyer kararı verme durumları ile pozitif ilişkili bulmuşlardır. Li vd. (2015) sorumluluğun kariyer araştırma davranışıyla pozitif ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Fakat bu durum ile kariyer kaygısını aradaki ilişki yordama düzeyinde olmadığı anlaşılmaktadır. Sorumluluk kişilik özelliğinin kariyer kaygısını yordayıcı bir özellik olmamakla birlikte bu özelliğin kariyer gelişim süreçlerindeki görevlere olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

Araştırmada dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliğinin kariyer kaygısını yordamadığı bulunmuştur. Beş faktör kuramına göre dışa dönük bireyler konuşmayı seven, enerjik, sosyal kişilerdir (Basım ve diğerleri, 2009). Gelişime açıklık kişilik özelliği ise yeni durumlarla ve deneyimlerle karşılaşmaktan keyif alma, açık fikirli olma ve geniş hayal gücüne sahip olma ile ilişkili bir kişilik özelliğidir (Pişkin, 2012).

Kariyer kaygısı ile doğrudan ilişkili çıkmaması kariyer kaygısında başka psikolojik faktörlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu çalışmada ele alınan kariyer kaygısı kavramı yukarıda geçen araştırmalarla dolaylı ilişkili olmakla birlikte ele alınan kavram bu kavramlardan farklı bir kavramdır. Dolayısıyla farklı sonuçlar çıkması muhtemeldir. Ayrıca bu çalışmanın örneklem özellikleri ve çalışmanın sınırlılıkları sonuçların farklılaşmasına sebep olmuş olabilir. Çalışmanın farklı araştırmacılar tarafından tekrarlanması ve bu çalışmayla karşılaştırılması kişilik özelliklerinin kariyer kaygısı ile ilişkisinde aracı değişkenlerin ortaya konulması faydalı olacaktır. Örneğin planlama becerisi, başa çıkma yöntemleri, öz yetkinlik durumu, kontrol odağı, yaşam doyumu gibi kavramlarla birlikte kariyer kaygısı kavramının araştırılması literatüre katkı sağlayabilir.

Araştırmanın çalışma grubu Adana ili merkez ilçesinde öğrenim görmekte olan resmi anadolu lisesi ve mesleki teknik lise öğrencileriyle sınırlıdır. Aynı çalışma farklı il ve ilçelerden resmi anadolu liseleri, mesleki teknik liseler, fen liseleri ve özel liseler de dahil edilerek yapılabilir. Araştırma nicel veri toplama yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Alanyazında kariyer kaygısı kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olması sebebiyle konuyla ilgili daha derinlemesine bilgi edinilmesi maksadıyla nitel veri toplama yöntemleri de kullanılarak konu araştırılabilir. Türkiye’de kariyer kaygısı henüz yeni araştırılmaya başlanmış bir konu olması sebebiyle yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte Türkiye’de üniversite öğrencilerinin ya da çalışma hayatında bulunan bireylerin kariyer kaygısını ölçen bir ölçek bulunmamaktadır. Bu kişilere yönelik geliştirilecek olan bir kariyer kaygısı ölçeği gelecekte yapılacak olan çalışmalara ve literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Kişilik özelliklerinin kariyer kaygısını yordadığının tespit edildiği bu araştırmadan yola çıkılarak, okul psikolojik danışmanları öğrencilerin kişilik özelliklerini tespit ederek onların yaşayacakları kariyer kaygısını ön görebilir ve buna yönelik kariyer kaygısını azaltıcı müdahale programları geliştirebilirler. Bu araştırmanın bulgularına göre nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerin kariyer kaygılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Nevrotik kişilik özelliğine sahip bireyler duygularını dengede tutma konusunda güçlük yaşayan bireylerdir. Okul psikolojik danışmanlarının özellikle liselerde nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerle yapacakları psikolojik danışma hizmetleri, bu bireylerin hem psikolojik yönden güçlendirilmesine, hem de onların kariyer kaygılarını azaltmalarına katkıda bulunacaktır. Bu araştırmanın sonucunda sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerine sahip bireylerin daha az kariyer kaygısı yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Kimlik ve kişilik gelişim dönemi yılları olan lise yıllarında özellikle eğitimcilerin ve psikolojik danışmanların öğrencilerde olumlu kimlik ve kişilik gelişimini destekleyici faaliyetlere yer vermesi, işlevsel kişilik özelliklerini kazanmalarına katkı sağlayacak etkinliklere yer vermeleri önemlidir. Öğrenciler hem kimlik gelişimine hem de kariyer gelişimini desteklenmesine hem de kişilik gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AHMETOĞULLARI, K., & Güneş, M. (2017). Öğrencilerin kişilik özelliklerinin mesleğin geleceğine bakış açılarına etkisi: hilvan myo örneği, MESTEK 2017| 4. *Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur*, 127-142.
- ANTONIONI, D. (1998). Relationship between the big five personality factors and conflict management styles. *International journal of conflict management*, 9(4), 336-355.
- ATLI, A. (2017). Five-factor personality traits as predictor of career maturity. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 68, 151-165.
- BACANLI, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- BASIM, H. N., Çetin, F., & Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 20-34.
- BEDER, N. (2015). Sosyo-Ekonomik Statünün Akademik Başarıya Etkisinde Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Akademik Öz-Yeterlilik Algı Düzeyinin Aracılık Rolü: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- BENET-MARTINEZ, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait-multimethod analyses of the big five in spanish and english. *Journal of personality and social psychology*, 75(3), 729.
- BERGER-GROSS, V., Kahn, M. W., & Weare, C. R. (1983). The role of anxiety in the career decision making of liberal arts students. *Journal of Vocational Behavior*, 22(3), 312-323.
- BURGER, J. M. (2006). *Kişilik* (çev. İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- CAMPAGNA, C.G., & Curtis, G.J. (2007). So worried i don't know what to be: anxiety is associated with increased career indecision and reduced career certainty. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 17, 91-96.
- CORKIN, D., Arbona, C., Coleman, N., & Ramirez, R. (2008). Dimensions of career indecision among Puerto Rican college students. *Journal of College Students Development*, 49, 81-94.
- COSTA JR, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: a revision of the neo personality Inventory. *Personality and individual Differences*, 12(9), 887-898.
- COSTA, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Revised neo personality inventory (neo pi-r) and neo five-factor inventory (neo-ffi). *Psychological Assessment Resources*.
- CÜCELOĞLU, D. (1996). *İnsan ve davranışları*. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi.

- ÇETİN-GÜNDÜZ, H., & Nalbantoğlu-Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3): 1008-1022.
- ÇİVİTÇİ, N., & Arıcıoğlu, A. (2012). Psikolojik danışman adaylarının yardım etme stilleri ve beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 78-96.
- DANIELS, L.M., Stewart, T. L., Stupnisky, R.H., Perry, R.P., & LoVerso, T. (2011). Relieving career anxiety and indecision: The role of undergraduate students' perceived control and faculty affiliations. *Soc Psychol Educ.*, 14, 409–426.
- DEMİRCİ, S. (2003). *Öğretmenlerde beş faktör kişilik özellikleri ile iş doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- EHRHART, K. H., & Makransky, G. (2007). Testing vocational interests and personality as predictors of person-vocation and person-job fit. *Journal of Career Assessment*, 15(2), 206-226.
- FUQUA, D.R., Newman, J. L., & Seaworth, T.B. (1988). Relation of state and trait anxiety to different components of career indecision. *Journal of Counseling Psychology*, 35(2), 154-158.
- FUQUA, D.R., Seaworth, T.B., & Newman, J.L. (1987). The relationship of career indecision and anxiety: A multivariate examination. *Journal of vocational behavior*, 30, 175–186.
- GERMEIJS, V., Verschueren, K., & Soenens, B. (2006). Indecisiveness and high school students' career decision-making process: Longitudinal associations and the mediational role of anxiety. *Journal of Counseling Psychology*, 53(4), 397-410.
- GREENBERG, J., Baron R. A. (1997), *Behavior in Organizations*. (Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ).
- GOTTFREDSON, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. In. D. Brown (Eds.), *Career Choice and Development* 85–148. New York: Wiley.
- GÖKDENİZ, İ., & Merdan, E. (2011). Kişilik ile kariyer seçimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 23-36.
- HARTUNG, P.J., Porfeli, E.J., & Vondracek, F.W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419.
- HAWKINS, J.G., Bradley, R.W., & White, G.W. (1977). Anxiety and the process of deciding about a major and a vocation. *Journal of Counseling Psychology*, 24, 398-403.
- HERR, E.L., & Cramer, S.H. (1992). *Career guidance and counseling through the lifespan: Systematic approaches*. New York, NY: HarperCollins.

- JIN, L., Watkins, D., & Yuen, M. (2009). Personality, career decision self-efficacy and commitment to the career choices process among Chinese graduate students. *Journal of Vocational Behavior*, 74(1), 47-52.
- KAPLAN, D. M., & Brown, D. (1987). *The role of anxiety in career indecisiveness. The Career Development Quarterly* 36, 148-162.
- KIRDÖK, O., & Kayadibi, S. (2018). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığının yordayıcısı olarak kişilik özellikleri. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 4(1), 79-90.
- KORKMAZ, M., Somer, O., & Güngör, D. (2013). Ergen örnekleme beş faktör kişilik envanteri'nin cinsiyetlere göre ortalama ve kovaryans yapılarıyla ölçme eşdeğerliği. *Eğitim ve Bilim*, 38(170).
- LOUNSBURY, J. W., Tatum, H. E., Chambers, W., Owens, K. S., & Gibson, L. W. (1999). An Investigation Of Career Decidedness In Relation ToBig Five'Personality Constructs And Life Satisfaction. *College Student Journal*, 33(4).
- LOUNSBURY, J. W., Hutchens, T., & Loveland, J. M. (2005). An investigation of big five personality traits and career decidedness among early and middle adolescents. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 25-39.
- LI, Y., Guan, Y., Wang, F., Zhou, X., Guo, K., Jiang, P., ... & Fang, Z. (2015). Big-five personality and BIS/BAS traits as predictors of career exploration: The mediation role of career adaptability. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 39-45.
- MCCRAE, R.R. ve Costa, P.T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory Perspective*. New York: Guilford Press.
- MOJGAN, F.H., Kadir, R.A., & Soheil, S. (2011). The relationship between state and trait anxiety and career indecision of undergraduate students. *International Education Studies*, 3, 31-135.
- NALBANTOĞLU YILMAZ, F., & Cetin Gunduz, H. (2018a). Career indecision and career anxiety in high school students: an investigation through structural equation modelling. *Eurasian Journal of Educational Research*, 78, 23-41.
- NALBANTOĞLU YILMAZ, F. & Çetin Gündüz, H. (2018b). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1585-1602.
- NILES, S. G., & Harris-Bowlsbey, J. (2013). *21. yüzyılda kariyer gelişimi müdahaleleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- OKUTAN, E., & Akbaş, M. G. (2019). 15-24 Yaş arası öğrencilerin kariyer kaygılarını incelemeye yönelik literatür araştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1).
- ÖZTEMEL, K. (2012) Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.

- PİŞKİN, M. (2012). Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler (Ed.: Binnur Yeşilyaprak) içinde: *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- ROWLAND, K. D. (2004). Career decision-making skills of high school students in the Bahamas. *Journal of career development*, 31(1), 1-13
- SANTROCK, J. W. (2012). *Ergenlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- SKIBBA, J. S. Personality and Job Satisfaction: Firefighters Interactions between Personality and Various Factors at a Local Fire Department. *Unpublished Master of Science degree thesis, University of Wisconsin-Stout, 2002*.
- SPOKANE, A. R. (1991). *Career intervention*. Prentice-Hall, Inc.
- SOMER, O., Korkmaz, M. & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-1: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), (s:21-33).
- SUPER, D.E. (1990). A life span, life space approach to career development. D. Brown & L. Brooks (Ed.) içinde, *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice (2. ed., ss. 197-261)*. San Fransico: Jossey-Bass.
- TAŞTEMUR, B. (2018) *Beş Faktör kişilik özelliklerinin algılanan iş performansı üzerindeki etkisinde psikolojik sermayenin aracı rolü: özel sektör çalışanları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- THOMAS J.C. & Segal D.L. (2006) *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology*. New Jersey, Wiley.
- TOZKOPARAN, G. (2013). Beş faktör kişilik özelliklerinin çatışma yönetim tarzlarına etkisi: yöneticiler üzerinde bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:9, Yıl:9, Sayı:2. 189-231.
- TÜİK. (2019, Şubat). www.tuik.gov.tr adresinden elde edildi.
- VIDAL-BROWN, S. A., & Thompson, B. (2001). The career assessment diagnostic inventory: A new career indecision assessment tool. *Journal of Career Assessment*, 9(2), 185-202.
- VIGNOLI, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French dolescents: the specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, doi: 10.1016/j.jvb.2015.06.005.
- VIGNOLI, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., Fillipis, A., & Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67(153-168).
- YELBOĞA, A. (2006). Kişilik özellikleri ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8, ISSN: 1303-2860.

YEŞİLYAPRAK, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayıncılık.